

ROBERT POKLEK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID 0000-0002-4727-8806

ROLA CENTRALNEGO OŚRODKA SZKOLENIA SŁUŻBY WIĘZIENNEJ W KALISZU-SZCZYPIORNIE W ROZWOJU PENITENCJARYSTYKI I EDUKACJI PERSONELU WIĘZIENNEGO

USYTUOWANIE HISTORYCZNE I TERYTORIALNE

Miejscowość Szczypiorno usytuowana jest w południowo-zachodniej części miasta Kalisza. Sąsiaduje od południowego zachodu z Nowymi Skalmierzycami, od północnego wschodu z Zagorzynkiem i Serbinowem, a od północy z sołectwem Dobrzec, zaś od południowego wschodu z sołectwem Sulisławice Kolonia. Głównym traktem osiedla jest ulica Wrocławska, która przed wybudowaniem tzw. obwodnicy Nowych Skalmierzyc, stanowiła część drogi krajowej nr 25.

Pierwsze wzmianki o wsi Szczypiorno pochodzą już z 1300 roku¹. Jednak miejscowość zaczęła się dynamicznie rozwijać po Kongresie Wiedeńskim, kiedy to stała się miejscowością graniczną między Prusami a Rosją. Wtedy też postawiono pierwsze budynki prężnie rozwijającej się komory celnej. Około 1815 roku wybudowano tu urząd celny i koszary dla garnizonu wojsk pogranicza. Przejęcie to było jednym z najważniejszych w Imperium Rosyjskim². Następnie mieściły się tutaj koszary wojsk carskich, które podczas I wojny światowej zostały zajęte przez Prusaków. Niemiecki obóz jeniecki w Szczypiornie, a właściwie w Skalmierzycach, bo tak brzmiała jego oficjalna nazwa Kriegsgefangenenlager Skalmierschütz, powstał w styczniu 1915 r. w ramach przygotowań do ofensywy niemieckiej na froncie wschodnim. Obóz w Szczypiornie był obozem kwarantannowym – przejściowym, obliczonym na krótki pobyt jeńców w okresie letnim. Początkowo przebywali w nim wyłącznie Rosjanie, którzy wykorzystywani byli do pracy w rolnictwie i przemyśle. Jednak w późniejszym okresie dołączyli do nich jeńcy innych narodowości: Anglicy, Francuzi, Amerykanie, Rumuni, Serbowie, Czarnogórcy, Hindusi i czarnoskórzy żołnierze z wojsk kolonialnych. Przebywali w nim także więźniowie polityczni, a także osoby cywilne internowane z różnych powodów. Obóz usytuowany był w szczerym polu, przy granicy prusko-rosyjskiej, po stronie rosyjskiej, wzdłuż szosy łączącej Kalisz ze Szczypiornem i dalej Ostrowem Wielkopolskim. Miał kształt nieregularnego prostokąta i zajmował obszar niecałych 44 ha. Otoczony był kilkoma rzędami drutów kolczastych i podzielony, także drutami, na 4 podobozy

¹ A. Kurzyński, *Osiedle Szczypiorno w Kaliszu ma własną izbę pamięci* <https://kalisz.naszemiasto.pl/osiedle-szczypiorno-w-kaliszu-ma-wlasna-izbe-pamieci/ar/c13-2057444> [dostęp: 18.11.2022].

² *Komora celna*, <https://szczypiorno.info/komoracelna/> [dostęp: 18.11.2022].

A-D oraz jeszcze mniejsze kwatery. W jego skład wchodziła infrastruktura obejmująca cały kompleks baraków szpitalnych, kaplicę i kostnicę, magazyny, budynki gospodarcze, w których hodowano zwierzęta, kuchnie, łaźnie, małą elektrownię, odszawialnie, ujęcia wody, ubikacje, kantyny oraz własne zastępcze środki płatnicze. Obóz był dobrze strzeżony - co kilkaset metrów rozmieszczone były wieże obserwacyjne, a teren między drutami zewnętrznymi i wewnętrznymi, patrolowali niemieccy wartownicy³.

Podczas kryzysu przysięgowego w lipcu 1917 r., gdy za namową Marszałka Józefa Piłsudskiego, Wojsko Polskie odrzuciło powołanie nowej formacji w armii niemieckiej (Polnische Wehrmacht) i zbojkotowało nową przysięgę na wierność cesarzowi niemieckiemu, władze niemieckie internowały legionistów w obozach w Szczypiornie i Bojanowie. Do Szczypiorna pierwsi legionieści trafili już 13 lipca 1917 r. Ostatecznie i oficjalnie przebywało tam 3 150 szeregowców i podoficerów⁴, choć w literaturze podawane są różne liczby⁵. Wraz z szeregowymi żołnierzami przyjechała do Szczypiorna także dość liczna grupa oficerów, którzy w trudnych chwilach nie chcieli opuścić swych podwładnych i ukryli swoje stopnie wojskowe, aby się dostać do obozu w Szczypiornie. Byli wśród nich m. in. rtm. Gustaw Orlicz-Dreszer, kpt. Józef Olszyna-Wilczyński, kpt. Stanisław Zosik-Tessaró, kpt. Jan Kołłątaj-Strzednicki, por. Stanisław Grzmot-Skotnicki, ppor. Zygmunt Dublański-Piasecki, ppor. Szafranowski, chor. Szajewski, chor. Miszewski i inni. Oni właśnie – zanim ostatecznie Niemcy nie wysłali ich do obozów oficerskich – zajęli się organizacją życia obozowego⁶.

Obóz działał do końca I Wojny Światowej i przeszło przez niego ponad 20 tys. jeńców i osób mających niepodległościowe i wolnościowe poglądy⁷. Przeznaczono dla nich podobóz C, który składał się z 10 bloków, 1 blok z 5 baraków, 1 barak z 2 sal⁸. Metody władz obozowych, obliczone na psychiczne i fizyczne załamanie uwięzionych, spotkały się z oporem legionistów. Internowani utworzyli własny samorząd, utrzymywali wojskową dyscyplinę, założyli warsztaty rzemieślnicze, przygotowywali przedstawienia amatorskie, prowadzili lekcje nauki języka i stenografii oraz zajęcia gimnastyczne, w ramach których powstała słynna do dziś gra w piłkę ręczną zwana „szczypiornikiem”. Przy pomocy rodaków zza drutów obchodzili święta narodowe i uczestniczyli w obrzędach religijnych. Warto podkreślić, iż poprzez obozowe druty trwał stały kontakt internowanych legionistów z Polską Organizacją Wojskową⁹. 2 grudnia 1918 r. I Batalion Pograniczny z Poznania odbił z rąk Niemców koszary i obóz jeniecki¹⁰. W dniach 6-7 sierpnia 1927 r. odbył się zjazd legionistów i przy okazji odsłonięto pomnik Legionów, zniszczony przez hitlerowców w czasie II Wojny Światowej.

³ *Internowanie legionistów w obozie jenieckim w Szczypiornie w 1917 r.* <http://www.archiwum.kalisz.pl/wystawy-on-line-022> [dostęp: 08.11.2022].

⁴ S. Kucharska, A. Roth, *Szczypiorno. Tu rodziła się niepodległość*, Kalisz 2018, s. 5-7.

⁵ Por. J. Snopko, *Szczypiorno 1917 – drugie San Domingo?*, „Dzieje Najnowsze”, 2008, Rocznik XL, nr 4, s. 43.

⁶ B. Szal, *Obóz Szczypiorno, „Szczypiorno. Historia i współczesność”*, <https://szczypiorno.info/oboz/> [dostęp: 08.11.2022].

⁷ S. Kucharska, A. Roth, *Szczypiorno... dz. cyt.*, s. 7.

⁸ *Internowanie legionistów w obozie jenieckim w Szczypiornie...*

⁹ J.A. Dymkowska, *Z kart historii. Obóz w Szczypiornie*, http://www.kalisz.info/go_szczypiorno.php [dostęp: 08.11.2022].

¹⁰ <https://pw.ipn.gov.pl/pwi/pamiec/miejsca-pamieci/9535,SZCZYPIORNO-poludniowo-zachodnia-dzielnica-Kalisza.html> [dostęp: 18.11.2022].

Po odzyskaniu niepodległości obóz w Szczypiornie nadal funkcjonował jako miejsce internowania jeńców wojennych. W listopadzie 1920 r. pod naciskiem wojsk bolszewickich Armia Ukraińskiej Republiki Ludowej została zmuszona do wycofania się na ziemię polskie, po czym jej skład osobowy został internowany w kilku obozach m.in. w Szczypiornie figurującym jako Obóz Jeńców Wojennych nr 5, który działał od roku 1920 do 1924¹¹.

Następnie część infrastruktury obozu w Szczypiornie została przejęta przez wojsko na jednostkę pograniczną oraz koszary dla żołnierzy i ośrodek szkoleniowy. 10 lipca 1919 roku nastąpiło połączenie 29. Pułku Piechoty Ziemi Kaliskiej z 14 Pułkiem Strzelców (wywodzącym się z 4. Dywizji Strzelców). Od tej pory jednostka nosiła nazwę 29. Pułku Strzelców Kaniowskich i wchodziła w skład 10. Dywizji Piechoty. Dowódcą pułku został mjr Stefan Walter¹². W Szczypiornie stacjonował II. Batalion tego pułku pełniąc służbę graniczną i szkoląc napływające w szeregi wojska grupy ochotników¹³. Sytuacja zmieniła się wraz z wybuchem II wojny światowej, kiedy to w nocy z 3 na 4 września 1939 roku 29. Pułk Strzelców Kaniowskich, wycofując się przed Niemcami, opuścił miasto, by już nigdy do niego nie powrócić. Kalisy kaniowczycy wzięli udział w największej bitwie polskiego września – nad Bzurą. Później przez Puszcę Kampinoską formacja przedostała się do Warszawy i tam brała udział w obronie miasta. Historia jednostki kończy się z dniem 28 września 1939 roku – gdy nastąpiła kapitulacja stolicy.

Po II Wojnie Światowej obiekty Szczypiorna zostały przejęte przez wojsko. W sierpniu 1945 roku sformowano 4 Dywizję Piechoty, której 11 Pułk stacjonował w Szczypiornie, a wykorzystywany był do walki ze zbrojnymi grupami antykomunistycznymi¹⁴.

SZCZYPIORNO PENITENCJARNE I DYDAKTYCZNO-SZKOLENIOWE

Rozpoczynając omówienie penitencjarnej historii Szczypiorna nie można pominąć faktu, iż od 1958 roku do 1974 roku funkcjonowało tu eksperymentalne więzienie dla młodocianych przestępców z długimi wyrokami. Wprawdzie według odpowiedzialnych za przedsięwzięcie Hanny Świdy i Witolda Świdy eksperyment obejmował okres od 1 sierpnia 1958 do 6 grudnia 1959 r.¹⁵, ale więzienie specjalne funkcjonowało do 1974 roku. Sam zakład karny dla młodocianych przestępców w Szczypiornie został uruchomiony 20 października 1958 r. wraz przyjazdem pierwszego transportu 60 więźniów z Wroniek. W ciągu następnych dni przyjechali więźniowie z Ławy i z Warszawy. W początkowym okresie było ponad 100 więźniów. Opiekę nad eksperymentem wychowawczym w więzieniu objęła Katedra Prawa Karnego Uniwersytetu Wrocławskiego kierowana przez profesora Witolda Świdę i Katedra Pedagogiki Ogólnej Uniwersytetu Warszawskiego kierowana przez prof. Bohdana Suchodolskiego, a w eksperymencie zaangażowali

¹¹ I. Sribiniak, M. Palienko, *Sport w obozowej codzienności internowanych żołnierzy armii ukraińskiej republiki ludowej (Strzałkowo – Kalisz – Szczypiorno) 1921-1922 r.*, „Polonia Maior Orientalis” 2022, T. IX, s. 118.

¹² A. Kijewski, D. Zalewski, *Garnizon kaliski* <https://szczypiorno.info/garnizon-kaliski/> [dostęp: 18.11.2022].

¹³ Por. *Skrót historii 29 Pułku Strzelców Kaniowskich* opracowany przez F. Sępichowskiego, Kalisz 1937.

¹⁴ G. Schlender, *Wprowadzenie*, [w:] *Calisiana. Rozproszone w archiwach polskich (1945-1989)*, red. G. Schlender, Kalisz 2015, s. 11.

¹⁵ Por. H. Świda, W. Świda, *Młodociani przestępcy w więzieniu*, Warszawa 1961.

się Hanna Świda i Stanisław Jedlewski. Celem przedsięwzięcia była ocena skuteczności nowych, niestosowanych dotąd metod w reedukacji młodocianych mężczyzn. Nowość polegała na innej organizacji całokształtu życia więźnia. Nauka, praca, sport, zajęcia świetlicowe miały odgrywać inną rolę w procesie oddziaływania na psychikę osadzonego. Nastawiono się na pracę długofalową, a ograniczenia związane z karą pozbawienia wolności, jakim mieli podlegać osadzeni, były znacznie złagodzone¹⁶. W tej jednostce penitencjarnej znaleźli się skazani uznani w innych zakładach za trudnych wychowawczo. Powołano tu jednak szkołę o atrakcyjnym kierunku nauczania (kierowca-mechanik), który dawał intratny i ciekawy zawód, złagodzone reżim więzienny, rozszerzono kontakty z wolnością w postaci zintensyfikowanych przepustek i zmodernizowanego sposobu odbywania widzeń oraz udziału w zajęciach poza terenem więzienia. Powstały kierowane przez samych skazanych koła: muzyczne, recytatorskie, poetyckie, modelarskie i fotograficzne, szachowe i kulturowe. Zajęcia kulturalno-oświatowe obejmowały czytelnictwo, filmy, telewizję, radiowęzeł, gazetkę więźniów, prelekcje i dyskusje. Wskaźnikiem sukcesu wychowawczego było wytworzenie dodatnich postaw społeczno-moralnych, pozytywnego systemu wartościowania i ukształtowanie osobowości ku prospołecznym zachowaniom. Przynosiło to pozytywne rezultaty mierzone wskaźnikami powrotności do przestępstwa, jednak po ucieczce znacznej liczby skazanych w okresie 1959 r. do 1962 r. nastąpiła przerwa w eksperymencie i reorganizacja w zakresie organizacyjno-administracyjnym. Opiekę nad eksperymentem przejął Ośrodek Badań Penitencjarnych we współpracy z Centralnym Zarządem Zakładów Karnych. W 1965 r. zmieniono Regulamin dla ZK Szczypiorno i niestety nastąpiło odejście od odmienności metod i form pracy, a wprowadzono obostrzenia ochronne i regulaminowe. W rezultacie w roku 1974 zakład został zlikwidowany, ponieważ zbyt daleko odbiegał od ówczesnej polityki penitencjarnej¹⁷.

O działalności dydaktyczno-szkoleniowej w Szczypiornie można mówić od momentu, gdy została utworzona 1 września 1950 roku Szkoła Pracowników Straży Więziennej w Szczypiornie, w obiekcie przekazanym więziennictwu przez wojsko. Organizatorem i pierwszym komendantem szkoły był Józef Cieślak, zastąpiony po dwóch latach przez Józefa Gotta. Przygotowywano w niej do służby podoficerskiej¹⁸. 1 sierpnia 1955 roku zlikwidowano Szkołę Oficerską SW w Iławie, a szkolenie starszych funkcjonariuszy przeniesiono do Szczypiorna. Szkołę w Szczypiornie przemianowano na Centrum Wyszakolenia Służby Więziennej. Szkolono w nim zarówno starszych, jak i młodszych funkcjonariuszy. Etat osobowy centrum ustalono na 92 funkcjonariuszy i 59 pracowników kontraktowych. Zamierzano w nim organizować kursy długoterminowe dla 600 osób i krótkoterminowe specjalistyczne dla 100 osób¹⁹. Pod koniec lat pięćdziesiątych, po krótkim okresie wzlotu, centrum zeszło na drugi plan w systemie szkolenia kadry penitencjarnej. Szczypiorno stało się niewielką, zaniedbaną szkołą, kształcąca wyłącznie

¹⁶ Por. K. Baranowicz, *Pedagogiczne inspiracje resocjalizacji penitencjarnej. Eksperyment wychowawczy w więzieniu w Szczypiornie*, [w:] *Rozwój i jego wspieranie w perspektywie rehabilitacji i resocjalizacji*, red. D. Müller, A. Sobczak, Łódź 2013, s. 243-254.

¹⁷ B. Nowak, *Eksperyment w Szczypiornie*, [w:] *Więziennictwo. Nowe wyzwania*, red. B. Hołyst, W. Ambroziak, P. Stępniań, Warszawa-Poznań-Kalisz, 1999, s. 674-679.

¹⁸ K. Pawlak, *Szkoła Pracowników Straży Więziennej w Szczypiornie, lata 1950-1955*, [w:] *Szkolenie polskiej kadry penitencjarnej w latach 1918-2010*, red. K. Pawlak, Kalisz 2014, s. 32.

¹⁹ K. Pawlak, *Centrum Wyszakolenia Służby Więziennej w Szczypiornie, lata 1955-1969*, [w:] *Szkolenie polskiej kadry penitencjarnej w latach 1918-2010*, red. K. Pawlak, Kalisz 2014, s. 37.

młodszych funkcjonariuszy. Zatrudniano tylko piętnastu wykładowców, w większości ze średnim wykształceniem. Zmieniono program nauczania. Ograniczono zakres przedmiotów politycznych i wojskowych. Wprowadzono nowe przedmioty zawodowe i zwiększono zakres już realizowanych. Dawało to pewne przygotowanie do działalności wychowawczej. Centrum kierował Stanisław Kacprzyński²⁰.

W 1969 roku przeprowadzono kolejną reformę szkolenia kadry penitencjarnej. Technikum Penitencjarne przekształcono w Zaoczne Liceum Penitencjarne. Nie szkoliło ono już starszych funkcjonariuszy, lecz pozwalało młodszym funkcjonariuszom, a później podoficerom, uzyskać średnie wykształcenie. Centrum w Szczypiornie przekształcono w Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej i utworzono w nim dwie szkoły: Starszych Funkcjonariuszy i Szkołę Młodszych Funkcjonariuszy. W 1975 roku w więziennictwie przywrócono stopnie wojskowe i tym samym Szkołę Starszych Funkcjonariuszy przekształcono na Szkołę Oficerską SW, a Szkołę Młodszych Funkcjonariuszy na Szkołę Podoficerską SW²¹. W 1984 roku utworzono dodatkowy korpus chorążych SW i jednocześnie w Szczypiornie rozpoczęto szkolenie funkcjonariuszy tego korpusu, posiadających średnie wykształcenie i kilkuletnią praktykę²². W roku 1987 Ośrodek Szkolenia SW zmienił nazwę na Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu²³.

Należy też nadmienić, że w latach 1982-1990 prowadzono w ośrodku szkolenie zastępczej służby wojskowej dla ok. 100 słuchaczy rocznie. Jej absolwenci pełnili służbę w zakładach na posterunkach ochronnych, a niektórzy z nich zostawali później funkcjonariuszami SW²⁴.

Po roku 1989 polski system penitencjarny musiał przejść gruntowne przemiany, zarówno w zakresie doktryny karania, jak i wykonywania kary pozbawienia wolności. Przejście z aparatu uścisku i narzędzia represji w rękach komunistycznej władzy musiały zastąpić demokratyczne i humanitarne zasady postępowania z więźniami. W latach 1989-1995 szeregi SW opuściło, z różnych względów, około 40% funkcjonariuszy z jednostek podstawowych i władz centralnych²⁵. Zmiany systemu szkolenia funkcjonariuszy Służby Więziennej zapoczątkowane transformacją ustrojową wymusiły konieczność zmiany treści kształcenia, a rozwój nowoczesnych technologii również zmiany sposobów nauczania – uczenia się. Doprowadziło to do stopniowego przejścia od podawczego nauczania przedmiotowego do uczenia się interdyscyplinarnego, poprzez aktywizujące formy edukacyjne i samokształcenie kierowane, aż do kształcenia komple-

²⁰ K. Pawlak, *Krótki zarys dziejów szkolenia pracowników więziennych w Kaliszu-Szczypiornie*, „Kalisja”, 2008, s. 8 i nast.

²¹ K. Pawlak, *Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Szczypiornie-Kaliszu, lata 1969-1989*, [w:] *Szkolenie polskiej kadry penitencjarnej w latach 1918-2010*, red. K. Pawlak, Kalisz 2014, s. 52.

²² K. Pawlak, *Szkolenie polskiej kadry penitencjarnej w latach 1918-1989*, [w:] *Ustawiczna edukacja obronna dla bezpieczeństwa wewnętrznego i narodowego*, red. R. M. Kalina, P. Łapiński, R. Poklek, K. Jędrzejak, Kalisz 2009, s. 61.

²³ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 czerwca 1987 r. w sprawie utworzenia szkół Służby Więziennej oraz określenia organizacji Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej, (Dz. Urz. MS. 1987, nr 3, poz. 30).

²⁴ K. Jędrzejak, *Wybrane aspekty szkolenia funkcjonariuszy Służby Więziennej w latach 1944-2010*, [w:] *20 lat działalności Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego. Refleksje i impresje jubileuszowe*, red. K. Jędrzejak, M. Kalamian, R. Poklek, Kalisz 20013, s. 143.

²⁵ A. Szymanowska, *Więźniowie i funkcjonariusze wobec norm obyczajowych i prawnych*, Warszawa 1998, s. 14.

mentarnego łączącego formy zdalnego uczenia się on-line i stacjonarnego uczenia się w systemie skoszarowanym²⁶. Kierownictwo i kadra COSSW w Kaliszu stanęły na wysokości zadania i do samego końca swojej działalności wdrażały w ośrodku nowatorskie formy edukacyjne personelu więziennego²⁷ i unowocześniając programy szkolenia²⁸. Do samego końca funkcjonowania COSSW rozbudowywano również infrastrukturę dydaktyczną ośrodka (powstał symulator oddziału więziennego) wykorzystując nowoczesne technologie do realizacji zajęć i wspomagania procesu edukacji (internetową platformę edukacyjną, pracownie komputerowe, laboratorium informatyczne, studio filmowe, monitoring wizyjny, skanery i detektory metali, trenażery, kamery inspekcyjne itp. urządzenia techniki więziennej)²⁹.

POZADYDAKTYCZNA DZIAŁALNOŚĆ COSSW

Na początku należy zaznaczyć, że Zakład w Kaliszu posiadał na terenie Ośrodka w Szczypiornie półotwarty Oddział Zewnętrzny w latach 1974-1990 oraz 2009-2015³⁰, czyli oprócz działalności stricte dydaktyczno-szkoleniowej na terenie COSSW była jednostka penitencjarna realizująca założenia aktualnego systemu penitencjarnego. Oddział był autonomiczny, jednakże korzystał czasami z porad kadry i wsparcia wykładowców z Ośrodka w zakresie np. konsultacji psychologicznych, czy procesu resocjalizacyjnego³¹. Na terenie Ośrodka pracowali też skazani wykonując prace porządkowe, konserwatorskie i remontowo-budowlane.

Ośrodek nie ograniczał swej działalności do samego szkolenia kadry, zawsze dbał o kontakt ze społecznością lokalną i uczestnictwo w ważnych wydarzeniach państwowych. We wrześniu 1984 r. odbyły się w Kaliszu centralne uroczystości obchodów czterdziestolecia więziennictwa PRL. Przy tej okazji otwarto jedyną w Polsce Izbę Tradycji Więziennictwa, a także wmurowano kamień węgielny pod obelisk ku czci funkcjonariuszy, którzy

²⁶ R. Poklek, *Edukacja funkcjonariuszy Służby Więziennej po transformacji ustrojowej*, [w:] *Polskie Towarzystwo Penitencjarne w zmieniającej się rzeczywistości społecznej i więziennej. Księga jubileuszowa 1991-2016*, red. J. Nawój, R. Poklek, Kalisz 2017, s. 90 i nast..

²⁷ Por.: R. Poklek, *Wykorzystanie e-learningu w szkoleniu personelu więziennego na przykładzie kursu „Badania osobopoznawcze w penitencjarystyce”*, [w:] *Blaski i cienie współczesnej przestrzeni penitencjarnej. Człowiek a system*, red. P. Stępnik, Kalisz 2014; R. Poklek, *Metody symulacyjne w kształceniu funkcjonariuszy Służby Więziennej na przykładzie kursu oddziałowych działu ochrony*, [w:] *Dydaktyka zawodowa. Dylematy i wyzwania*, red. R. Stawicki, Legionowo 2015; R. Poklek, *Kształcenie komplementarne w szkoleniu i doskonaleniu funkcjonariuszy Służby Więziennej*, [w:] *Edukacja dla bezpieczeństwa w służbach mundurowych. Innowacyjne technologie*, red. P. Gawliczek, Warszawa 2016;

²⁸ Por. R. Poklek, *Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej w ujęciu historycznym i teraźniejszym*, [w:] *Przemiany w poglądach na rzecz pamięci narodowej, patriotyzmu i szacunku do osiągnięć minionych pokoleń*, red. T. Dziubek, Kalisz 2020

²⁹ R. Poklek, C. Mecwaldowski, *Nauka i technika w Centralnym Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu*, [w:] *Możliwości i ograniczenia techniki w zastosowaniach penitencjarno-ochronnych. Humanistyczne i technologiczne wymiary systemu bezpieczeństwa*, red. R. Poklek, P. Dela, Warszawa 2017, s. 20-24.

³⁰ G. Waliś, *Archiwum Państwowe w Kaliszu Przewodnik po zasobie archiwalnym*, Kalisz 2016, s. 371.

³¹ Autor niniejszego artykułu będąc wykładowcą COSSW wiele razy jako psycholog konsultował skazanych z OZ Kalisz, pisał opinie oraz prowadził wspólnie z innymi wykładowcami zajęcia readaptacyjne i profilaktyczne. Praktyka ta stosowana była wielokrotnie. Pozwalało to wykładowcom zachować ciągłość teorii i praktyki.

oddali życie w służbie³². Pomnik istnieje nadal, a w trakcie ważnych świąt państwowych składane są przy nim wieńce, płoną znicze i wystawiana jest warta honorowa³³.

Jednak poza działalnością dydaktyczną Ośrodka należy odnotować fakt, że organizował międzynarodowe i krajowe konferencje naukowe poświęcone problemom penitencjarnym, z udziałem znanych naukowców. Bardzo ważnymi przedsięwzięciami naukowymi były organizowane przez wiele lat w Ośrodku w Kaliszu lub we współpracy z nim kongresy i sympozja penitencjarne. Ich doniosłość wynikała z tego, że były one wzorowane na sprawdzonych i rekomendowanych w międzynarodowej praktyce penitencjarnej obradach ekspertów z zakresu penitencjarystki i kryminologii³⁴. We wszystkich konferencjach i sympozjach uczestniczyli, oprócz krajowych i zagranicznych prelegentów, wykładowcy z Ośrodka, a niektórzy z nich wygłaszali referaty i brali udział w dyskusjach. Materiały ze wszystkich konferencji i sympozjów zostały opublikowane. Obok materiałów pokonferencyjnych Ośrodek wydawał też książki, samodzielnie jako skrypty lub z Polskim Towarzystwem Penitencjarnym³⁵.

Ciekawą inicjatywą było wydawanie w latach 1992-1998 miesięcznika „Nasz Głos” o zasięgu ogólnokrajowym. W ciągu tych siedmiu lat wyszło 70 numerów czasopisma. Powstał on z inicjatywy członków kaliskiego Terenowego Koła PTP – wykładowców COSSW. Byli oni pasjonatami, zaangażowanymi w zmiany systemu penitencjarnego po epoce komunizmu. Pierwszy numer nie miał nawet nazwy, dopiero w toku redakcyjnych dyskusji wybrano jedną z propozycji i ustalono, że czasopismo dla funkcjonariuszy będzie nosiło tytuł „Nasz Głos”. Podejmowano różne tematy – każdy ważny – dotyczące m. in.: wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania, doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy, warunków pełnienia służby oraz spraw socjalno-bytowych. Redaktorzy chcieli, aby „ich głos był głosem wszystkich funkcjonariuszy”. Do grona piszących wykładowców zaczęli dołączać funkcjonariusze liniowi z jednostek. Pierwszymi czytelnikami byli słuchacze i kadra COSSW, następnie egzemplarze były przekazywane do Centralnego Zarządu i przesyłane do jednostek w kraju³⁶.

Kadra Ośrodka przez wiele lat składała się z profesjonalistów różnych dziedzin (bezpieczeństwa, nauk o wychowaniu czy resocjalizacji, psychologii i socjologii, technik interwencyjnych i sztuk walki, nowoczesnych technologii i informatyki) organizowała lub uczestniczyła w konferencjach naukowych zorganizowanych na terenie Kalisza lub poza Ośrodkiem. Wykładowcy COSSW w ramach projektu Erasmus+ uczestniczyli w szkoleniach, konferencjach i przygotowywali skrypty „dobrych praktyk” we współpracy

³² K. Pawlak, *Kształcenie funkcjonariuszy Służby Więziennej. „Szczypiorno. Historia i współczesność”*, <https://szczypiorno.info/ksztalcenie-funkcjonariuszy-sluzby-wieziennej/> [dostęp: 08.11.2022].

³³ *Uroczyste obchody Narodowego Dnia Niepodległości w COSSW w Kaliszu* <https://www.solidarnosc.org.pl/aktualnosci/wiadomosci/regiony/item/14336-uroczyste-obchody-narodowego-dnia-niepodleglosci-w-cossw-w-kaliszu>, [dostęp: 23.11.2022].

³⁴ Por. P. Szczepaniak, *Autorskie refleksje wokół idei oraz organizacji I-go Polskiego Kongresu Penitencjarnego*, [w:] *Polskie Towarzystwo Penitencjarne w zmieniającej się rzeczywistości społecznej i więziennej*, red. J. Nawój, R. Poklek, Kalisz 2017.

³⁵ Por.: J. Nawój, *Bibliografia Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego*, [w:] *Polskie Towarzystwo Penitencjarne w zmieniającej się rzeczywistości społecznej i więziennej*, red. J. Nawój, R. Poklek, Kalisz 2017.

³⁶ E. Wasilewski, *Nasz Głos – dziennikarska inicjatywa Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego*, [w:] *Polskie Towarzystwo Penitencjarne w zmieniającej się rzeczywistości społecznej i więziennej*, red. J. Nawój, R. Poklek, Kalisz 2017, s. 43 i nast.

z Ośrodkami szkolenia więźniaków z Rumunii, Francji, Włoch, Mołdawii i Turcji³⁷, a także w ramach współpracy bilateralnej ze stroną norweską prowadzili badania wśród kadry penitencjarnej³⁸.

Na terenie COSSW w Kaliszu były organizowane seminaria sztuk walki i technik interwencyjnych z udziałem wybitnych specjalistów ze służby i innych formacji mundurowych z Polski i innych państw³⁹. W latach 2015-2018 w COSSW w Kaliszu współorganizowano konferencje połączone z wystawą sprzętu technicznego i ochronnego SECURITECH⁴⁰. Ponadto słuchacze Ośrodka uczestniczyli w honorowym krwiodawstwie⁴¹ i różnych pracach na rzecz miasta, zwanych w czasach PRL „czynami społecznymi”⁴², a później wolontariatem (udział w zbiórkach WOŚP i Szlachetnej Paczki, honorowe krwiodawstwo, akcje prozdrowotne, działania proekologiczne)⁴³. Ośrodek, oprócz kontaktów z uczelniami wyższymi, współpracował także z klasami mundurowymi szkół ponadpodstawowych w okolicach Kalisza⁴⁴.

ZAKOŃCZENIE

Ośrodek Szkolenia SW w Szczypiornie k. Kalisza wielokrotnie zmieniał swoje nazwy, a tym samym charakter działalności szkoleniowo-dydaktycznej, jednak zawsze była to placówka szkoląca wyłącznie personel więzienny w oparciu o obowiązujące przepisy prawa. Niezależnie od epoki wykładowcy i cała kadra wkładała wysiłek, aby szkolący się w Szczypiornie absolwenci wyjeżdżali do swoich jednostek macierzystych w kraju z dobrym przygotowaniem do wykonywania zawodu więźniaka. Chodziło bowiem o to, aby wyszkolić profesjonalnego, na miarę danej epoki funkcjonariusza więziennego. Nie należy zatem umniejszać jego roli w rozwoju i funkcjonowaniu więziennictwa w ciągu

³⁷ <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/Wizyta-wykladowcow-COSSW-w-Turcji>; <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/Wizyta-wykladowcow-COSSW-w-Moldawii> [dostęp: 23.11.2022]; *Learning by doing. Podręcznik najlepszych praktyk szkolenia w zakresie interwencji i ratownictwa, Romania-Poland-France-Turkey-Moldova-Italy 2017*; *Learning by doing. Podręcznik najlepszych praktyk szkolenia w zakresie profesjonalnej interwencji, Romania-Poland-France-Turkey-Moldova-Italy 2017*

³⁸ *The effects of bilateral cooperation between Polish and Norwegian penitentiary education centers* <https://edu.coss.w.pl/file/redir.php?f=W8ktSRWFfe9> [dostęp: 23.11.2022].

³⁹ J. Kempa, *XIV Międzynarodowe Seminarium Sztuk Walki i Technik Interwencyjnych w COSSW w Kaliszu* <https://nsz.zfpw.org.pl/xiv-miedzynarodowe-seminarium-sztuk-walki-i-technik-interwencyjnych-w-coss-w-kaliszu.html> [dostęp: 23.11.2022].

⁴⁰ <http://securitech-sw.pl/archiwum>

⁴¹ J. Kempa, *Honorowi dawcy krwi w COSSW w Kaliszu* <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/Honorowi-dawcy-krwi-w-COSSW-w-Kaliszu> [dostęp: 24.11.2022].

⁴² K. Pawlak, *Kształcenie funkcjonariuszy...* dz. cyt..

⁴³ J. Kempa, *Słuchacze i kadra z COSSW w Kaliszu grają z WOŚP* <https://www.sw.gov.pl/nodes/nodes/generatePdf/23477> [dostęp: 24.11.2022]; J. Kempa, A. Pollok, *COSSW w Kaliszu – V finał żonkillowych pól nadziei* <https://www.radiorodzina.kalisz.pl/coss-w-kaliszu-v-final-zonkillowych-pol/>; *Sprzątali Szczypiorno* <https://m.rc.fm/polityczne/sprzatali-szczypiorno.html>; J. Kempa, *IV Szlachetna Paczka z COSSW w Kaliszu* <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/IV-Szlachetna-Paczka-z-COSSW-w-Kaliszu> [dostęp: 24.11.2022].

⁴⁴ J. Kempa, *Szkolenie dla uczniów klas mundurowych w COSSW w Kaliszu* https://t.search.yahoo.com/ylt=Awrf0d74Rj2KosNy0zhgx.;ylu=Y29sbwNpcjIEcG9zAzEEdnRpZAMEc2VjA3Ny/RV=2/RE=1669685149/RO=10/RU=https%3a%2f%2fwww.sw.gov.pl%2faktualnosc%2fSzkolenie%2520dla%2520uczni%2520C3%25B3w%2520klas%2520mundurowych%2520w%-2520COSSW%2520w%2520Kaliszu/RK=2/RS=bHGSLyucnSbQ78VJQGrjTPn_iil- [materiał niedostępny z powodu likwidacji serwera COSSW].

ostatnich dziesięcioleci. Bowiem był on zawsze prekursorem korzystnych zmian i wpływał na kształcenie kadry penitencjarnej i całokształt systemu penitencjarnego w Polsce.

Pod koniec 2018 roku w środowisku więziennym zaczęły pojawiać się pogłoski, a nawet sporadyczne informacje prasowe w lokalnych mediach, że kaliski ośrodek zostanie przekształcony, czy też „wchłonięty” w struktury powstającej w Warszawie Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki. Utrzymywano, że Ośrodek w Kaliszu będzie w kolejnych miesiącach przekształcany i stanie się „ważną częścią” Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki. Pojawiały się także informacje o całkowitej likwidacji ośrodka, które wielokrotnie były dementowane przez polityków i przedstawicieli kierownictwa Służby Więziennej⁴⁵. Niepokój rósł, ponieważ nie chodziło tylko o los wykładowców COSSW i dalsze ich zatrudnienie, ale o kontynuowanie tradycji edukacyjnej i naukowej działającej blisko 70 lat placówki. Niestety 28 marca, podczas niezapowiedzianej odprawy Komendanta COSSW oraz Dyrektora Biura Kadr i Szkolenia CZSW z Warszawy z pracownikami Ośrodka przekazano informację, że w drugim kwartale 2019 roku, zgodnie z uprawnieniami Ministra Sprawiedliwości, COSSW w Kaliszu zostanie zlikwidowany⁴⁶. Zaskoczenie to spotęgowane było faktem, iż rok wcześniej w COSSW wydatkowano kilkadziesiąt tysięcy złotych na projekt adaptacji budynku po wyłączonej z użytkowania kompanii 3 i przystosowanie go do szkolenia według nowych standardów szkoleniowych dla kursów zawodowych. Obiekt ten miał pozwalać na szkolenie w realnych warunkach więzienia, gdzie w praktyce, podczas różnych symulacji funkcjonariusze mieli być uczeni radzenia sobie z najtrudniejszymi sytuacjami. Inwestycje przystosowujące infrastrukturę Ośrodka do szkoleń specjalistycznych pochłonęły w tamtych latach dziesiątki milionów złotych⁴⁷.

24 września 2019 roku Rektor-Komendant Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie oraz Dyrektor Generalny Służby Więziennej podpisali porozumienie, w wyniku którego Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu przekształcony został na kampus mundurowy WSKiP⁴⁸. Od tego momentu stało się wiadome, że COSSW zostaje postawione w stan likwidacji. Następnie 17 grudnia 2019 r. w związku z likwidacją Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu, zgodnie z Ceremoniałem Służby Więziennej, nastąpiło uroczyste pożegnanie sztandaru i przekazanie go do Centralnego Zarządu Służby Więziennej. Sztandar pożegnała niewielka delegacja funkcjonariuszy Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu. Na komendę Bacność! Na prawo – patrz! Sztandar Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu – odprowadzić! w rytm „Marsza Niezlomnych” nastąpił pożegnalny przemarsz sztandaru przed szykiem funkcjonariuszy⁴⁹.

⁴⁵ *Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu do likwidacji?* <https://nszffipw.org.pl/centralny-osrodek-szkolenia-sluzby-wieziennej-w-kaliszu-do-likwidacji.html>; *Jako jedyni w Polsce szkolili oficerów więziennictwa. COSSW likwidowane* <https://radiopoznan.fm/informacje/pozostale/centralny-osrodek-szkolenia-sluzby-wieziennej-do-likwidacji>

⁴⁶ *Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu zostanie zlikwidowany* <https://kalisz24.info.pl/centralny-osrodek-szkolenia-sluzby-wieziennej-w-kaliszu-zostanie-zlikwidowany/> [dostęp: 19.11.2022].

⁴⁷ *COSSW w Szczypiornie do likwidacji* <https://tubaostrowa.pl/aktualnosci/czytaj/9727-coss-w-w-szczypiornie-do-likwidacji> [dostęp: 19.11.2022].

⁴⁸ K. Wierzbicki, *Przekształcenie COSSW w Kaliszu na kampus mundurowy WSKiP*, <https://swws.edu.pl/przekształcenie-coss-w-w-kaliszu-na-kampus-mundurowy-wskip/> [dostęp: 20.11.2022].

⁴⁹ E. Saganowska, *Uroczyste pożegnanie sztandaru* <https://www.sw.gov.pl/aktualnosci/centralny-osrodek-szkolenia-sluzby-wieziennej-w-kaliszu> [materiał niedostępny z powodu likwidacji serwera COSSW].

Przez lata sztandar COSSW był głównym sztandarem polskiej Służby Więziennej. Był świadkiem wielu wydarzeń i uroczystości. Towarzyszył wszystkim uroczystościom, jakie organizowano i to nie tylko w COSSW ale także Polsce i za granicą. Towarzyszył wszystkim promocjom. Składali przed nim pokłon znakomitości życia politycznego i nauki...⁵⁰.

Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej, rozwijany przez prawie 70 lat, wyposażony w zasoby profesjonalnie naukowo służące spełnianiu roli dydaktycznej, badawczej, wychowawczej i socjalnej, wobec ok. 20 tysięcznych szeregów personelu SW, szczycący się osiągnięciami dla rozwoju polskiej, a także międzynarodowej penitencjarystyki – w roku 2019 został zamknięty i przeniesiony na teren Ośrodka Doskonalenia Kadr w Kulach, zlokalizowanego w lesie, w odległości 2 km od wsi Wąsosz Górny w gminie Popów. Był to znaczący akt politycznych decydentów resortu sprawiedliwości, który radykalnie zakłócił bieg historii, w zakresie naukowego rozwijania systemu szkolenia personelu więziennego w naszym kraju⁵¹.

Tak zamknęła się karta polskiego więziennictwa i historia ośrodka szkolącego funkcjonariuszy całej Służby Więziennej.

Czas pokaże, czy rozwiązaniem kwestii profesjonalizacji kadr jest powołanie resortowej Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości (Uczelnia zmieniała nazwy zanim wypuściła swoich absolwentów) odizolowanej od trendów kształcenia uniwersyteckiego, czy ogólnoakademickiego, na rzecz skoszarowanego na wzór militarny. Zdaniem autora niniejszego opracowania istnieje duże niebezpieczeństwo, że może to pogłębić wyizolowanie mentalne personelu niejako wtłaczając od początku studentów w ramy umundurowanej służby kandydackiej i tym samym pozbawiając ich kontaktu z „wolnościowymi” i cywilnymi trendami w nauce i szkolnictwie wyższym, co jeszcze bardziej nasili zinstytucjonalizowane podejście do szkolenia funkcjonariuszy więziennych jako zhierarchizowanej i umundurowanej formacji paramilitarnej, która mimo głoszonych idei prospołecznych będzie nadal totalną instytucją izolacyjną i opresyjną.

Podsumowując, rola Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej w Szczypiornie koło Kalisza w rozwoju penitencjarystyki jako nauki oraz edukacji personelu więziennego nie może być przeceniona. Szczypiorno k. Kalisza stanowi ważny punkt na mapie penitencjarnej Polski od zakończenia II Wojny Światowej do roku 2019 jako ośrodka szkoleniowo-dydaktycznego i naukowego, spełniającego także wielorakie funkcje społeczne. Nie należy też zapomnieć o wkładzie kadry ośrodka w jego rozwój dydaktyczno-szkoleniowy i naukowy. Kadra dydaktyczna ośrodka zawsze uczestniczyła w opracowywaniu i modyfikacji programów nauczania, wprowadzała innowacje i wdrażała nowoczesne środki dydaktyczne, dbając tym samym o najwyższą jakość szkolenia. Aktywnie uczestniczyła w przeróżnych przedsięwzięciach naukowych, upowszechniając swoje dokonania w publikacjach naukowych krajowych i zagranicznych. Miejmy nadzieję, że spuścizna kilku pokoleń kadry Ośrodka w Szczypiornie nie zostanie zaprzepaszczona.

⁵⁰ G. Pilecki, *Sztandar Centralnego Ośrodka Służby Więziennej wyprowadzić! – kolejny krok ku likwidacji Ośrodka* <https://zyciekalisza.pl/artukul/sztandar-centralnego/885434> [dostęp: 24.11.2022].

⁵¹ Z recenzji J. Maciejewskiego do książki *Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu w latach 1950-2019*, red. K. Jędrzejak, B. Nowak, P. Szczepaniak, E. Wasilewski, M. Okrasa, Kalisz 2022.

ROLA CENTRALNEGO OŚRODKA SŁUŻBY WIEZIENNEJ W SZCZYPIORNIE-KALISZU W ROZWOJU PENITENCJARYSTYKI I EDUKACJI PERSONELU WIEZIENNEGO

Słowa kluczowe: Szczypiorno, Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej, system penitencjarny

Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Szczypiornie koło Kalisza w ciągu 69 lat istnienia wykształcił kilkadziesiąt tysięcy funkcjonariuszy Służby Więziennej różnego szczebla. Szkolili się tu funkcjonariusze więziennictwa od najniższych stopni podoficerskich i chorążackich do oficerskich szlifów, poprzez szkolenia specjalistyczne i doskonalące dla kadr kierowniczych. Od początku istnienia związany był ze społecznością Kalisza, ale jego działalność obejmowała cały kraj, a pod koniec istnienia również Europę, Azję i Amerykę Północną – słowem świat. Artykuł prezentuje historię ośrodka oraz jego rolę w rozwoju nowoczesnej myśli penitencjarnej oraz edukacji personelu więziennego.

THE ROLE OF THE CENTRAL TRAINING CENTER OF THE PRISON SERVICE IN SZCZYPIORNO-KALISZ IN THE DEVELOPMENT OF PENITENTIARISM AND EDUCATION OF THE PRISON STAFF

Keywords: Szczypiorno, Central Training Center of Prison Service, penitentiary system

The Central Training Center of the Prison Service in Szczypiorno near Kalisz has educated tens of thousands of officers of the Prison Service, at various levels during its 69 years of existence. Prison officers from the lowest ranks of non-commissioned officers and standard-bearers to officers' cuts were trained here, through specialist and improvement training for managerial staff. From the beginning of its existence, it was associated with the Kalisz community, but its activities covered the entire country, and at the end of its existence also Europe, Asia and North America - in a word, the world. The article presents the history of the center and its role in the development of modern penitentiary thought and the education of prison staff.

Bibliografia

Źródła drukowane:

Learning by doing. Podręcznik najlepszych praktyk szkolenia w zakresie interwencji i ratownictwa, Romania-Poland-France-Turkey-Moldova-Italy 2017

Learning by doing. Podręcznik najlepszych praktyk szkolenia w zakresie profesjonalnej interwencji, Romania-Poland-France-Turkey-Moldova-Italy 2017

Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 czerwca 1987 r. w sprawie utworzenia szkół Służby Więziennej oraz określenia organizacji Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej, (Dz.Urz.MS. 1987, nr 3, poz. 30).

Prasa:

„Kalisja” – 2008

Opracowania:

Baranowicz K. (2013), *Pedagogiczne inspiracje resocjalizacji penitencjarnej. Eksperyment wychowawczy w więzieniu w Szczypiornie*, [w:] *Rozwój i jego wspieranie w perspektywie rehabilitacji i resocjalizacji*, red. D. Müller, A. Sobczak, Łódź

Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu w latach 1950-2019 (2022), red. K. Jędrzejak, B. Nowak, P. Szczepaniak, E. Wasilewski, M. Okrasa, Kalisz

Jędrzejak K. (2013), *Wybrane aspekty szkolenia funkcjonariuszy Służby Więziennej w latach 1944 – 2010*, [w:] *20 lat działalności Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego. Refleksje i impresje jubileuszowe*, red. K. Jędrzejak, M. Kalamán, R. Poklek, Kalisz

- Kucharska S., Roth A. (2018), *Szczypiorno. Tu rodziła się niepodległość*, Kalisz
- Nawój J. (2017), *Bibliografia Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego*, [w:] *Polskie Towarzystwo Penitencjarne w zmieniającej się rzeczywistości społecznej i więziennej*, red. J. Nawój, R. Poklek, Kalisz
- Nowak B. (1999), *Eksperyment w Szczypiornie*, [w:] *Więziennictwo. Nowe wyzwania*, red. B. Hołyst, W. Ambrozik, P. Stępiak, Warszawa-Poznań-Kalisz
- Pawlak K. (2014), *Centrum Wyszokolenia Służby Więziennej w Szczypiornie, lata 1955-1969*, [w:] *Szkolenie polskiej kadry penitencjarnej w latach 1918-2010*, red. K. Pawlak, Kalisz
- Pawlak K. (2014), *Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Szczypiornie-Kaliszu, lata 1969-1989*, [w:] *Szkolenie polskiej kadry penitencjarnej w latach 1918-2010*, red. K. Pawlak, Kalisz
- Pawlak K. (2009), *Szkolenie polskiej kadry penitencjarnej w latach 1918–1989*, [w:] *Ustawiczna edukacja obronna dla bezpieczeństwa wewnętrznego i narodowego*, red. R.M. Kalina, P. Łapiński, R. Poklek, K. Jędrzejak, Kalisz
- Pawlak K. (2014), *Szkoła Pracowników Straży Więziennej w Szczypiornie, lata 1950-1955*, [w:] *Szkolenie polskiej kadry penitencjarnej w latach 1918–2010*, red. K. Pawlak, Kalisz
- Poklek R. (2017), *Edukacja funkcjonariuszy Służby Więziennej po transformacji ustrojowej*, [w:] *Polskie Towarzystwo Penitencjarne w zmieniającej się rzeczywistości społecznej i więziennej. Księga jubileuszowa 1991-2016*, red. J. Nawój, R. Poklek, Kalisz
- Poklek R. (2016), *Kształcenie komplementarne w szkoleniu i doskonaleniu funkcjonariuszy Służby Więziennej*, [w:] *Edukacja dla bezpieczeństwa w służbach mundurowych. Innowacyjne technologie*, red. P. Gawliczek, Warszawa
- Poklek R., Mecwaldowski C. (2017), *Nauka i technika w Centralnym Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu*, [w:] *Możliwości i ograniczenia techniki w zastosowaniach penitencjarno-ochronnych. Humanistyczne i technologiczne wymiary systemu bezpieczeństwa*, red. R. Poklek, P. Dela, Warszawa
- Poklek R. (2015), *Metody symulacyjne w kształceniu funkcjonariuszy Służby Więziennej na przykładzie kursu oddziałowych działu ochrony*, [w:] *Dydaktyka zawodowa. Dylematy i wyzwania*, red. R. Stawicki, Legionowo
- Poklek R. (2020), *Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej w ujęciu historycznym i teraźniejszym*, [w:] *Przemiany w poglądach na rzecz pamięci narodowej, patriotyzmu i szacunku do osiągnięć minionych pokoleń*, red. T. Dziubek, Kalisz
- Poklek R. (2014), *Wykorzystanie e-learningu w szkoleniu personelu więziennego na przykładzie kursu „Badania osobopoznawcze w penitencjarystyce”*, [w:] *Blaski i cienie współczesnej przestrzeni penitencjarnej. Człowiek a system*, red. P. Stępiak, Kalisz
- Schlender G.(2015), *Wprowadzenie*, [w:] *Calisiana. Rozproszone w archiwach polskich (1945-1989)*, red. G. Schlender, Kalisz
- Skrót historii 29 Pułku Strzelców Kaniowskich opracowany przez F. Sępichowskiego (1937)*, Kalisz
- Snopko J. (2008), *Szczypiorno 1917 – drugie San Domingo?*, „Dzieje Najnowsze”, nr 4
- Sribiniak I., Palienko M. (2022), *Sport w obozowej codzienności internowanych żołnierzy armii ukraińskiej republiki ludowej (Strzałkowo – Kalisz – Szczypiorno) 1921-1922 r.*, „Polonia Maior Orientalis”, T. IX
- Szczepaniak P. (2017), *Autorskie refleksje wokół idei oraz organizacji I-go Polskiego Kongresu Penitencjarnego*, [w:] *Polskie Towarzystwo Penitencjarne w zmienionej*

- rzeczywistości społecznej i więziennej, red. J. Nawój, R. Poklek, Kalisz
Szymanowska A. (1998), *Więźniowie i funkcjonariusze wobec norm obyczajowych i prawnych*, Warszawa.
Swida H., Swida W. (1961), *Młodociani przestępcy w więzieniu*, Warszawa
Waliś G. (2016), *Archiwum Państwowe w Kaliszu Przewodnik po zasobie archiwalnym*, Kalisz
Wasilewski E. (2017), *Nasz Głos – dziennikarska inicjatywa Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego*, [w:] *Polskie Towarzystwo Penitencjarne w zmieniającej się rzeczywistości społecznej i więziennej*, red. J. Nawój, R. Poklek, Kalisz

Netografia:

- Archiwum konferencji* <http://securitech-sw.pl/archiwum> [dostęp: 27.11.2022].
Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu do likwidacji? <https://nszzfipw.org.pl/centralny-osrodek-szkolenia-sluzby-wieziennej-w-kaliszu-do-likwidacji.html> [dostęp: 19.11.2022].
Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu zostanie zlikwidowany <https://kalisz24.info.pl/centralny-osrodek-szkolenia-sluzby-wieziennej-w-kaliszu-zostanie-zlikwidowany/> [dostęp: 19.11.2022].
COSSW w Szczypiornie do likwidacji <https://tubaostrowa.pl/aktualnosci/czytaj/9727-cossw-w-szczypiornie-do-likwidacji> [dostęp: 19.11.2022].
Dymkowska J. A., *Z kart historii. Obóz w Szczypiornie*, http://www.kalisz.info/go_szczypiorno.php [dostęp: 08.11.2022].
<https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/Wizyta-wykladowcow-COSSW-w-Moldawii> [dostęp: 23.11.2022];
<https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/Wizyta-wykladowcow-COSSW-w-Turcji> [dostęp: 23.11.2022];
Internowanie legionistów w obozie jenieckim w Szczypiornie w 1917 r. <http://www.archiwum.kalisz.pl/wystawy-on-line-022> [dostęp: 08.11.2022].
Kempa J., *Honorowi dawcy krwi w COSSW w Kaliszu* <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/Honorowi-dawcy-krwi-w-COSSW-w-Kaliszu> [dostęp: 24.11.2022].
Kempa J., *IV Szlachetna Paczka z COSSW w Kaliszu* <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/IV-Szlachetna-Paczka-z-COSSW-w-Kaliszu> [dostęp: 24.11.2022].
Kempa J., *Sluchacze i kadra z COSSW w Kaliszu grają z WOŚP* <https://www.sw.gov.pl/nodes/nodes/generatePdf/23477> [dostęp: 24.11.2022]; J. Kempa, A. Pollok, *COSSW w Kaliszu - V finał żonkilowych pól nadziei* <https://www.radiorodzina.kalisz.pl/cossw-w-kaliszu-v-final-zonkilowych-pol/> [dostęp: 24.11.2022].
Kempa J., *Szkolenie dla uczniów klas mundurowych w COSSW w Kaliszu* https://r.search.yahoo.com/_ylt=Awr.rF0d74Rj2KosNy0zhgx.;_ylu=Y29sbwNpcjIEcG9zAzE-EdnRpZAMEc2VjA3Ny/RV=2/RE=1669685149/RO=10/RU=https%3a%2f%2fwww.sw.gov.pl%2faktualnosc%2fSzkolenie%2520dla%2520uczni%2520C3%25B-3w%2520klas%2520mundurowych%2520w%2520COSSW%2520w%2520Kaliszu/RK=2/RS=bHGSLyucnSbQ78VJQGrjTPn_iiI- [materiał niedostępny z powodu likwidacji serwera COSSW].
Kempa J., *XIV Międzynarodowe Seminarium Sztuk Walki i Technik Interwencyjnych w COSSW w Kaliszu* <https://nszzfipw.org.pl/xiv-miedzynarodowe-seminarium-sztuk-walki-i-technik-interwencyjnych-w-cossw-w-kaliszu.html> [dostęp: 23.11.2022].
Kijewski A., Zalewski D., *Garnizon kaliski* <https://szczypiorno.info/garnizon-kaliski/>

[dostęp: 18.11.2022].

Komora celna, <https://szczypiorno.info/komoracelna/> [dostęp: 18.11.2022].

Kurzyński A., *Osiedle Szczypiorno w Kaliszu ma własną izbę pamięci* <https://kalisz.naszemiasto.pl/osiedle-szczypiorno-w-kaliszu-ma-wlasna-izbe-pamieci/ar/c13-2057444> [dostęp: 18.11.2022].

Likwidacja COSSW <https://radiopoznan.fm/informacje/pozostale/centralny-osrodek-szkolenia-sluzby-wiezionej-do-likwidacji> [dostęp: 18.11.2022].

Miejsca pamięci <https://pw.ipn.gov.pl/pwi/pamiec/miejsca-pamieci/9535,SZCZYPIORNO-poludniowo-zachodnia-dzielnica-Kalisza.html> [dostęp: 18.11.2022].

Pawlak K., *Kształcenie funkcjonariuszy Służby Więziennej*, „Szczypiorno. Historia i współczesność”, <https://szczypiorno.info/ksztalcenie-funkcjonariuszy-sluzby-wiezionej/> [dostęp: 08.11.2022].

Pilecki G., *Sztandar Centralnego Ośrodka Służby Więziennej wyprowadzić! – kolejny krok ku likwidacji Ośrodka* <https://zyciekalisza.pl/artukul/sztandar-centralnego/885434> [dostęp: 24.11.2022].

Saganowska E., *Uroczyste pożegnanie sztandaru* <https://www.sw.gov.pl/aktualnosci/centralny-osrodek-szkolenia-sluzby-wiezionej-w-kaliszu> [materiał niedostępny z powodu likwidacji serwera COSSW].

Sprzątali Szczypiorno <https://m.rc.fm/polityczne/sprzatali-szczypiorno.html> [dostęp: 24.11.2022].

Szal B., *Obóz Szczypiorno*, „Szczypiorno. Historia i współczesność”, <https://szczypiorno.info/oboz/> [dostęp: 08.11.2022].

The effects of bilateral cooperation between Polish and Norwegian penitentiary education centers <https://edu.coss.w.pl/file/redir.php?f=W8ktSRWFfe9> [dostęp: 23.11.2022].

Uroczyste obchody Narodowego Dnia Niepodległości w COSSW w Kaliszu <https://www.solidarnosc.org.pl/aktualnosci/wiadomosci/regiony/item/14336-uroczyste-obchody-narodowego-dnia-niepodleglosci-w-coss-w-kaliszu> [dostęp: 23.11.2022].

Wierzbicki K., *Przekształcenie COSSW w Kaliszu na kampus mundurowy WSKiP*, <https://swws.edu.pl/przekształcenie-coss-w-kaliszu-na-kampus-mundurowy-wskip/> [dostęp: 20.11.2022].